

This eChok volume of
Deuteronomy
Volume 2

לע"נ גבריאל בן לאה ז"ל • נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג

is Dedicated in loving memory of
Gabriel (Cabra) Bildirici

*by his wife Nina Bildirici
and his children & grandchildren*

TORAH

תורה

כיון בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד 1 דמילוי יוד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה של שבת שעברה

א אֲצִיִּתּוּ שָׁמַיָא וְאֲמַלְלֵי וְתִשְׁמַע
אָרְעָא אֲמַרֵי פּוּמֵי: ב יְבַסֵּם
כְּמַטְרָא אוּלְפָנֵי יִתְקַבֵּל כְּטֵלָא
מִימְרֵי פְרוּחֵי מַטְרָא דְנִשְׁבִּין

לב א הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע
הָאָרֶץ אֲמַרֵי-פִי: ב יַעֲרַף כַּמָּטָר לְקַחֵי תִזְלוּ

32 (1) Listen, O Heavens, and I will speak! And hear, O Earth, the words of my mouth! **(2)** My lesson will drip like rain; My word will flow like the dew; like

RASHI

רש"י

32 (1) Listen, O Heavens — that I am warning Israel, and you [O Heavens] will be witnesses in this matter. For I have already told Israel that you will be witnesses. The phrase, "Hear, O Earth...", is to be similarly understood. And why did God call upon heaven and earth to be witnesses for [the warning of] Israel? Moshe said: "I am just flesh and blood. Tomorrow I shall be dead. If Israel will claim, We never accepted the covenant — then who would come and prove them wrong?!" Therefore he called upon heaven and earth as witnesses for Israel — witnesses that will endure forever. Furthermore, if Israel should act meritoriously, the witnesses would come forward and give them their reward (Zechariah 8:12): "The vine will give its fruit, the earth will yield its produce, and the heavens will send their dew." However, if Israel should act sinfully, then the witnesses would be the first to exact their punishment (Deuteronomy 11:17): "And He will close off the heaven that there will be no rain and that the ground will not give its produce," and then the verse continues: "and you will perish quickly" — through [the attacks] of other nations (Sifrei 32:1).

(2) My lesson will drip like rain — This is the testimony that you must submit: That in your presence, I declare, "The Torah (לקחי) which I gave to Israel, provides life to the world, just like this rain, which provides life to the world, when the heavens drip down dew and rain (Sifrei 32:2). יערף — means "dripping." Similar to this is the verse (Deuteronomy 33:28), "will drip (ירעפון) dew;" and (Psalms 65:12), "will drip (ירעפון) fatness" [where רעף is equivalent to יערף]. **Will flow like the dew** — in which everybody rejoices, unlike the rain which [occasionally] causes anguish to people, for instance: Those on a journey, or a man whose pit [into which he

(א) הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם. שְׁאֲנִי מִתְרַה בְּהֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתִהְיֶינָה אֲתֵם עֵדִים בְּדַבְּרִי, שְׂכַף אֲמַרְתִּי לָהֶם שְׁאֲתֵם תִּהְיוּ עֵדִים, וְכֵן "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" וְלִמָּה הֵעִיד בְּהֵם שָׁמַיִם וְאָרֶץ, אֲמַר מִלְּשָׁה אֲנִי בָשָׂר וָדָם, לְמַחֵר אֲנִי מֵת אִם אֵם יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לֹא קִבְּלָנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי בָּא וּמְכַחֵשׁ, לְפִיכֶף הֵעִיד בְּהֵם שָׁמַיִם וְאָרֶץ, עֵדִים שֶׁהֵם קִנְיָמִים לְעוֹלָם. וְעוֹד, שְׁאֵם יִזְכּוּ יְבֹאוּ הָעֵדִים וְיִתְּנוּ שְׂכָרָם "הַגִּפֹּן תִּתֵּן פְּרִיָּהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טֵלָם", וְאִם יִתְּחַיְבוּ, תִּהְיֶינָה בְּהֵם יָד הָעֵדִים תִּחְלָה "וְעֵצֵר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מַטָּר" וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, "וְאִחֶכ" וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה", עַל יְדֵי הָאוֹמוֹת: (ב) יַעֲרַף כַּמָּטָר לְקַחֵי. זוֹ הִיא הָעֵדוּת שֶׁתְּעִידוּ, שְׁאֲנִי אוֹמֵר בְּפִנְיֵכֶם, תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנִי לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא חַיִּים לְעוֹלָם, כַּמָּטָר הַזֶּה שֶׁהוּא חַיִּים לְעוֹלָם, כַּאֲשֶׁר יַעֲרֹפֶן הַשָּׁמַיִם טַל וּמַטָּר: יַעֲרַף. לְשׁוֹן יִטְיַף, וְנִטְיַפְהוּ וְכֵן יַרְעֵפוּ דְשָׁן יַרְעֵפוֹן טַל: תִּזְלוּ כְּטֵלָא. שֶׁהֵבֵל שְׁמַחִים בּוֹ. לְפִי שֶׁהַמָּטָר יֵשׁ בּוֹ עֲצִיבִים לְבְרִיּוֹת (ס"א יֵשׁ עֲצִיבִים בּוֹ)

על דתאה וּכְרִסִּי מְלֻקוֹשָׁא
 דִּי עַל עֵשֶׁב־א: ג אַרִי בְשִׁמָּא
 דִּי אֲנָא מְצֻלִי הִבּוּ רְבוּתָא
 קָדָם אֱלֹהֵנָא: ד תְּקִיפָא
 דְּשִׁלְמִין עוֹבְדוֹהִי אַרִי כֹּל

כִּטֵּל אִמְרָתִי כְּשַׁעֲרֵי עֲלֵי־דְשָׂא
 וְכַרְבִּיבִים עֲלֵי־עֵשֶׁב: ג כִּי שֵׁם יְדוּהָ אֶקְרָא
 הִבּוּ גִדְל לְאֱלֹהֵינוּ: ד הַצּוֹר תְּמִים פִּעְלוֹ כִּי

a stormy wind upon vegetation; like raindrops upon a plant. (3) When I will call out the Name of the Lord, then you should proclaim the greatness of our God. (4) The deeds of the [Mighty] Rock are perfect, for all His ways are just; a

RASHI

presses his grapes] is full of wine [and thus subsequently spoiled by the rain]. (ibid.)

כְּשַׁעֲרֵים — This word has the same meaning as the verse (Psalms 148:8), “stormy (סַעֲרָה) wind” [since ס and ש are interchangeable].

[Accordingly,] the Targum translates כְּשַׁעֲרֵים as: כְּרוּחֵי מְטָרָא, “Like winds [that bring] rain.” [The metaphor is explained as follows:] Just as these [stormy, rainy] winds maintain the plants and promote their growth, so too, the words of the Torah cause those who study them, to grow. (ibid.)

וְכַרְבִּיבִים — drops of rain. It appears to me that a raindrop is called רַבִּיב, because it shoots (רֹבֵבָה) down like an arrow, as the verse says (Genesis 21:20), “a shooter (רֹבֵבָה) of the

bow.” דְּשָׂא — Herbaries [in Old French; like the English: *Herbage*]. This [is the general term for] the garment of the ground when it is covered with vegetation. עֵשֶׁב — A single stalk [of a plant] is termed עֵשֶׁב, and similarly, each particular species [of plant-life] is called עֵשֶׁב [while דְּשָׂא denotes vegetation in general. See Rashi Genesis 1:11].

(3) **When I will call out the Name of the Lord** — The word כִּי means “when” here, just as it also means “when,” in the verse (Leviticus 23:10), “When (כִּי) you come to the land...” [The meaning of our verse is therefore:] “When I call out and make mention of the Lord’s Name, then you should proclaim the greatness of our God, and bless His Name.” Thus, from here, our Rabbis have taught that when a blessing is recited in the Holy Temple, the response should be: “Blessed be the Name of His glorious Kingdom forever and ever!” (Taanit 16b).

(4) **The deeds of the [Mighty] Rock are perfect** — Even though god is strong [“like a rock”], nevertheless, when He brings

רש"י

בְּגוֹן הוֹלְכֵי דְרַכִּים, וּמִי שְׁהִיָּה בּוֹרוּ מְלֵא יַיִן: כְּשַׁעֲרֵים. לְשׁוֹן “רוּחַ סַעֲרָה” בְּתַרְגּוּמוֹ בְּרוּחֵי מְטָרָא, מֵה הַרְוּחוֹת הַלְלוּ מְחוּזְקִין וּמְחוּזְקִין אֶת הָעֵשֶׁבִים, וּמְגַדְלִין אוֹתָם, אִף דְּבְרֵי תוֹרָה מְגַדְלִין אֶת לומְדֵיהֶן וְסֵא מְחוּזְקִין אֶת לומְדֵיהֶם וּמְגַדְלִים אוֹתָם: וְכַרְבִּיבִים. טַפֵּי מְטָר. וְנִרְאָה לִי עַל שֵׁם שְׁיֹרָה כַּחֲץ נִקְרָא רַבִּיב כִּמְהָ דְּאֵת אוֹמֵר רַבָּה קִשְׁתָּ: דְּשָׂא. אַרְבְּרִי”ץ (גְּרַאזוּגוּיִכֵס) עֲטִיפַת הָאָרֶץ מְכֻסָּה בְּיַרְקֵ: עֵשֶׁב. קֵלַח אֶחָד קְרוּי עֵשֶׁב, וְכֹל מִין וּמִין לְעֲצֻמוֹ, קְרוּי עֵשֶׁב: (ג) כִּי שֵׁם ה’ אֶקְרָא. הֲרִי כִי מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן כְּאֶשֶׁר, כִּמוֹ “כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ” כְּשֶׁאֶקְרָא וְאֶזְכִּיר שֵׁם ה’, אֲתֵם הִבּוּ גוֹדֵל לְאֱלֹהֵינוּ וּבְרַכּוּ שְׁמוֹ, מִכָּאֵן אֶמְרוּ שְׁעוֹנִין “בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלַכְוֹתוֹ” אַחַר בְּרַכָּה שְׁבַמְקֹדֶשׁ: (ד) הַצּוֹר תְּמִים פִּעְלוֹ. אִף עַל פִּי שְׁהוּא חוֹק, כְּשֶׁמְבִיא פּוֹרְעָנוֹת עַל

אֲרַחֲתָהּ דִּינָא אֱלֹהָא מְהִימְנָא
 דְּמִן קְדְמוּהֵי עֲוֹלָה לֹא נְפִיק מִן
 קְדָם דְּזַכְּאֵי וְקָשִׁיט הוּא:
 הַ חֲבִילוֹ לְהוֹן לֹא לֵה בְּנֵי דִי
 פְּלָחוּ לְטַעֲוֵתָא דְרָא דְאֲשֵׁנִי
 עוֹבְדוּהֵי וְאֲשֵׁנִי: וְהָא קְדָם יִי

כָּל־דִּרְכֵי מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עֹול
 צְדִיק וְיִשְׂרָהוּא: הַ שְׁחַת לוֹ לֹא בְּנֵי מוֹמִם
 דוֹר עֲקָשׁ וּפְתַלְתַּל: וְ הַ לִּידוּהַ תַּגְמְלוֹ-

faithful God, without evil — He is righteous and upright. (5) Destruction is not His [fault]; it is His children's defect — you crooked and twisted generation. (6) Is this how you repay the Lord, you disgraceful, unwise people?! Is He not

RASHI

retribution upon those who transgress His will, He does not bring it in a flood [of anger], but [rather] in judgment [meted out deliberately] — because “His deeds are perfect.” A faithful God — faithful to reward the righteous their due in the world-to-come. And even though He defers this reward to them, in the end He will be faithful (אמן) to His promise. Without evil — even to the wicked, God rewards them in this world, for [any] meritorious deeds [they might have performed] (see Sifrei 32:4).

He is righteous and upright — meaning: *All acknowledge God's judgment meted out to them, to be righteous (צדיק) [i.e., just], and therefore fitting and upright (ישר) for them.*

That is, God is declared just (צדיק) and

upright (וישר) by people; it is fitting to declare God as righteous (צדיק). (5) שחת לו — [Understand this phrase] as the Targum translates it: חבילו להון לא לה

“Destruction is theirs, not His!” It is His children's defect — [Although] they were God's children, [nevertheless,]

the destruction which they wrought is their fault. בניו מומם — means: The destruction was His children's fault, not His fault.

דור עקש — means: A crooked and perverted [generation]. [The word עקש is] similar in meaning to the verse (Micah 3:9), “and pervert (יעקשו) all honesty.”

We find [a similar expression] in the language of the Mishnah (see Chullin 56a): “a weasel ... because its teeth are bent עקומות and crooked (עקושות).” ופתלתל — entortille [in Old French, like the English “tortuous” or twisted], just like [in the manufacture of a candle,] the wick (פתיל) is made large and then it is “twisted” around a central strand. The word פתלתל falls

under the category of word-stems which contain doubled letters [i.e., where the two last letters of the root are doubled], such as (Leviticus 13:49): אדמדם ... ירקרק; and (Psalms 38:11),

סחרחר; and (Targum Yonatan I Kings 7:23), סגלגל. (6) הלה' תגמלו זאת — This

רש"י

עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא, כי אם בדין כי
 “תמים פעלו”: אל אמונה. לשלם לצדיקים צדקתם
 לעולם הבא ואף על פי שמאחר את התגמול, סופו
 לאמן את דבריו: ואין עול. אף לרשעים, משלם
 שכר צדקתם בעולם הזה: צדיק וישר הוא. הכל
 מצדיקים עליהם את דינו וכן ראוי וישר להם צדיק
 מפי הבריות, וישר הוא וראוי להצדיקו: (ה) שחת
 לו וגו'. בתרגומו, חבילו להון ולא לה: בניו מומם.
 בניו היו, והשחתה שהשחיתו, היא מומם: בניו
 מומם. מומם של בניו היה, ולא מומו: דור עקש.
 עקום ומעקל, כמו “ואת כל הישרה יעקשו” ובלשון
 משנה חולדה ששניה עקומות ועקושות: ופתלתל.
 אנטורט”לייש (פעררעהט פירוויקעלט) בפתיל
 הנה שגודלין אותו, ומקיפין אותו סביבות הגדיל:
 פתלתל. מן התבות הכפולות, כמו ירקרק אדמדם,
 סחרחר, סגלגל: (ו) הלה' תגמלו זאת. לשון תימה,

אתון גמלין דא עמא
דקבילו אורייתא וְלֹא חֲכִימוּ
הָלֵא הוּא אַבוּד וְאֵת דִּי לֵה הוּא
עבדך וְאֵת קִנְךָ:

זֹאת עִם נֶבֶל וְלֹא חָכֵם הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ
קִנְךָ הוּא עֲשֶׂךָ וְיִכְנַנְךָ:

your Father, your Master? He has made you, and established you.

RASHI

should be read as a question: "[Why] are you doing such saddening things before God?! He has the power to punish you, [nevertheless] He has bestowed all these favors upon you. [Is this the way you repay Him for those favors?!]" (Sifrei 32:6) You disgraceful ... people — who has forgotten all that has been done to them; Unwise — [because you do not] understand the outcome, since it is in

God's power to do them good or evil [according to their actions]. (ibid.) קנך — הלווא הוא אביך קנך (קנה) you (ibid.); alternatively it means, Who has nested you (קננך) in a nest (קן) of rocks and in strong ground; alternatively it means, Who has rectified you (תקנך) with every type of reparation (תקנה). He has made you — a [special] nation among nations. And established you — after [making you a special nation, God has established you] upon every kind of firm base and foundation (כּוּ) [i.e., made you self contained]: You [appoint your] priests from among you, you [appoint your] prophets from among you, and you [appoint your] kings from among you — [indeed, you are like] a city from which all resources are drawn. (ibid.)

רש"י

וכי לפניו אתם מעצבין, שיש בידו לפרע מכם, ושהטיב לכם בכל הטובות: עם נבל. ששכחו את העשוי להם: ולא חכם. להבין את הנולדות, שיש בידו להטיב ולהרע: הלווא הוא אביך קנך. שקנאך, שקננך, בקן הסלעים ובארץ חזקה שתקנך בכל מיני תקנה: הוא עשך. אומה באומות: ויכננך. אחרי כן, בכל מיני בסיס וכן מכם כהנים, מכם נביאים, ומכם מלכים, ברך שהכל תלוי בו:

PROPHETS II Samuel 22

נביאים שמואל ב פרק כב

א וְשָׁבַח דָּוִד בְּנְבוּאָה קְדָם יי
יֵת פִּתְגָּמֵי תוֹשֵׁבְחָתָא הָדָא עַל
כָּל יוֹמֵיִּא דְשִׁיזִיב יי יֵת יִשְׂרָאֵל
מִיַּד כָּל בְּעָלֵי דְכְּבִיהוֹן וְאַף
לְדָוִד שִׁיזִיבֵיהּ מִחֲרָבָא דְשָׂאוּל:
ב וְאָמַר יי תוֹקְפֵי וְרוּחֲצֵי וּמְשִׁיזִיב יְתִיב: ג אֱלֹהֵי דְאֶתְרַעֵי בִּי קִרְבָּנִי לְדַחֲלֵתִיהּ תוֹקְפֵי דְמִן קְדָמוּהִי

כב א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם
הַצֵּיל יְדָוִה אֶתוֹ מִכָּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכָּף שָׂאוּל:
ב וַיֹּאמֶר יְדָוִה סֹלֵעִי וּמַצְדָּתִּי וּמַפְלְטִי־לִי: ג אֱלֹהֵי
ב וְאָמַר יי תוֹקְפֵי וְרוּחֲצֵי וּמְשִׁיזִיב יְתִיב: ג אֱלֹהֵי דְאֶתְרַעֵי בִּי קִרְבָּנִי לְדַחֲלֵתִיהּ תוֹקְפֵי דְמִן קְדָמוּהִי

- (1) And David spoke to the Lord the words of this song on the day that the Lord delivered him from the hand of all his enemies, and from the hand of Shaul.
(2) And he said, "The Lord is my Rock, and my Fortress, and my Deliverer.

RASHI

רש"י

(1) On the day that the Lord delivered him — in his old age. And from the hand (א) ביום הציל ה' אתו. לעת זקנתו: ומכף שאול.

צוּרִי אֲחִסֶּה־בּוֹ מִגְּנֵי וְקִרְן־יִשְׁעֵי מִשְׁגַּבֵּי וּמְנוּסֵי
 מִשְׁעֵי מַחֲמָס תִּשְׁעֵנִי: ה' מִהֲלֵל אֶקְרָא יְדוּה וּמֵאֵיבֵי
 אֲשׁוּעַ: ה' כִּי אֶפְנִי מִשְׁבְּרֵי־מוֹת נַחְלֵי בְּלִיעַל
 יַבְעֵתָנִי: ו' חֲבֵלֵי שְׂאוֹל סָבְּנוּ קִדְמוֹנֵי מִקְשֵׁי־מוֹת:
 קִרְנֵי בְּפוֹרְקָנָה סוּמְכָנִי דַּהּוּא

מִימְרָה סִמָּךְ לִי כִּד הוֹיֵתִי עֲרִיק מִן קֶדֶם רַדְפֵי פוֹרְקָנִי מִבְּעַלֵי דְבָבִי וְאַף מִיַּד כָּל חֲטוּפִין שִׁיזִיב יְתִיב:
 ד' אָמַר דּוֹד בְּתוֹשֶׁבְחָא אָנָּא מִצְּלֵי קֶדֶם יְיָ דְּבַכְלָ עֲדָן מִבְּעַלֵי דְבָבִי פְרִיק יְתִי: ה' אָרִי אֲקִיפְתָנִי עֲקָא
 כְּאֵתָא דִּיתְבָּא עַל מַתְבְּרָא וְחִילָא לֵית לָהּ לְמִילְד וְהִיא מְסַכְנָא לְמַתָּה סִיעַת חֲבִיבִין בְּעַתָּת יְתִי: ו' מִשְׁרִית
 רְשִׁיעִין אֲקִפּוֹנֵי קִדְמוֹנֵי דְמוֹזִינִין בְּמִנֵי קְטוֹל:

- (3) The God who is my Rock, in Him I take refuge; my Shield, and my Horn of Salvation, my High Tower, and my Refuge; my Savior, You save me from violence.
 (4) Praised, I cry, is the Lord, and I am saved from my enemies. (5) For the waves of Death encompassed me, the floods of Belial [the netherworld] assailed me.
 (6) The cords of Sheol [the netherworld] surrounded me, the snares of Death confronted me.”

RASHI

of Shaul — *who was his main enemy and pursuer.* (2) **My Rock and my Fortress** — *These words denotes strength.* (3) **צוּרִי** — *this means Rock.* **And my Refuge** — *I would flee [nas] to Him for aid.* (4) **Praised, I cry, is the Lord** — *When I cry to Him, I will acknowledge that I will be saved from my enemies.* (5) **Encompassed me** — *surrounded me.* **The waves of Death** — *an expression like [mashber] a woman sitting on the birthing chair* **The floods of** — *troops [running like a flood].* (6) **חבלי** means cords. **Confronted me** — *came before me.*

רש"י
 שְׂהִיָּה אוֹיְבוֹ וְרוֹדְפוֹ מִכְּלָם: (ב) סְלֵעֵי וּמִצְדָּתִי. לְשׁוֹן
 חֲזָק: (ג) צוּרִי. לְשׁוֹן סְלֵעַ: וּמְנוּסֵי. שְׂהִיִּיתִי נִם אֵלָיו
 לְעִזְרָה: (ד) מִהֲלֵל אֶקְרָא ה'. בְּקִרְאֵי לוֹ אֲהוּדְנוּ כִּי
 מֵאוֹיְבֵי אֲשׁוּעַ: (ה) אֶפְנִי. הַקִּיפּוֹנֵי מִשְׁבְּרֵי־מוֹת.
 לְשׁוֹן הַיּוֹשֶׁבֶת עַל הַמִּשְׁבֵּר: נַחְלֵי: גִּיסוֹת: (ו) חֲבֵלֵי.
 מִשְׁרִית: קִדְמוֹנֵי. בָּאוּ לִפְנֵי:

Writings Psalms 9

טו מִן בְּגִלְל דְּאִשְׁתְּעִי לְכֻלְהוֹן
 שְׂבַחְתָּךְ בְּמַעֲלָגֵי תְרַעֵי כְנִישֵׁת
 צִיּוֹן אֲדוּץ בְּפוֹרְקָנָךְ: טז טְבַעוּ
 עַמְמֵיָא בְּשׁוּחַתָּא דְעַבְדוּ

כְּתוּבִים תְּהִלִּים פֶּרֶק ט
 טו לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל־תְּהִלָּתְךָ בְּשַׁעֲרֵי בֵּת־צִיּוֹן
 אֲגִילָּה בִּישׁוּעָתְךָ: טז טְבַעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עֲשׂוּ

- (15) That I may tell of all Your praise in the gates of the daughter of Zion, that I may rejoice in Your salvation. (16) The nations are sunk down in the pit that

RASHI

(16) **In the pit** — *that they made.* **In the** בְּשַׁחַת. אֲשֶׁר עֲשׂוּ: בְּרִשְׁתָּ. זוֹ אֲשֶׁר טְמְנוּ:

בְּמַצְדָּתָא דְנָא כְּמִנּוּ אֶתְאַחַדְתּוּ
 רְגִלֵיהוֹן: יי גְּלִי קָדָם יי גְּעַבְד
 בְּעוֹבְדֵי אִידוּי אֶתְקַל רְשִׁיעָא
 יִרְנְנוּ צְדִיקָא לְעִלְמִין: יח
 יִתְבוֹנֵן רְשִׁיעֵי לְשִׁוֹל כְּלָהוֹן
 עֲמֻמָּא דְאִשְׁלִיו דְחִלְתָּא דִּי: יט
 יט מְטוּל דְלָא לְעִלְמִיא מִשְׁתַּלִּי
 חֲשׂוּכָא סוּבְרָא דְעִנּוּתָנִי לָא
 תְּהוּבְד לְעִלְמָא: כ קוּם יי לָא
 בְּרִשְׁתָּ-זוּ טָמְנוּ נִלְכְּדָה רַגְלָם: יי נוֹדַע ו יְדוּה
 מִשְׁפָּט עֲשֵׂה בְּפַעַל כְּפִיו נוֹקֵשׁ רִשְׁעֵי הַגִּיּוֹן סֵלָה:
 יח יִשׁוּבוּ רְשָׁעִים לְשְׂאוֹלָה כָּל-גּוֹיִם שְׂכַחֵי אֱלֹהִים:
 יט כִּי לֹא לְנִצָּחַ יִשְׁכַּח אֲבוֹן תִּקְוַת (קרי ענוים) עֲנִיִּים
 תֵּאבֹד לְעַד: כ קוּמָה יְדוּה אֶל-יַעֲזוּ אֲנוּשׁ יִשְׁפֹּטוּ
 גּוֹיִם עַל-פָּנֶיהָ:

יִתְעַשֵּׂן בַּר נְשָׂא רְשִׁיעָא יִתְדַנּוּן עֲמֻמָּא קְדָמָךְ:

they made, in the net which they concealed is their own foot caught. (17) The Lord has made Himself known, He has executed judgment, the wicked is snared in the work of his own hands. Higayon Selah. (18) The wicked shall return to the netherworld, all the nations that forgot God. (19) For the needy shall not always be forgotten, nor the expectation of the poor perish forever. (20) Arise, O Lord, let not man prevail; let the nations be judged in Your sight.

RASHI

רש"י

net — which they hid. (17) The Lord has made Himself known — to humans, for He has executed judgment against His enemies. The wicked is snared — has stumbled. Higayon — We shall recite [nehegeh] this, Selah. (18) To the netherworld — to the bottom of Gehinom. (19) The expectation of the poor — shall not perish forever.

(יז) נודע ה'. לבריות, כי משפט עשה באויביו: נוקש רשע. נכשל: הגיון. נהגה זאת סלה: (יח) לשאולה. לתחתית של גיהנם: (יט) תקות עניים. לא תאבד לעד:

Mishnah Terumot, chapter 10

משנה תרומות פרק י

(1) If an onion [of terumah] was placed into lentils [of non-sacred produce] and the onion was whole, [the lentils] are permitted [to be eaten even by non-priests, because it does not impart to the lentils the same pungency it would if it were cut up; similarly, lentils of terumah do not impart of their taste to an onion of non-sacred produce unless they were cooked together]; but if it [the onion] had been cut up, [it is forbidden to non-priests, if] it imparts a flavor. In the case of other dishes [not of lentils, e.g., garlic or

א בצל שנתנו בתוך עדשים, אם שלם, מתר. ואם חתכו, בנותן טעם. ושאר כל התבשיל, בין שלם בין

רבנו עובדיה מברטנורא

א בצל שנתנו לתוך עדשים. בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים (של חולין). והוא הדין לבצל של חולין שנתנו לתוך עדשים של תרומה. ומיירי כגון שנתנו בעדשים אחר בישולו ויצאו ממנו מימיו, שאז אין הבצל כשהוא שלם פולט בעדשים ולא בולע מהם. אבל אם נתבשל הבצל בעדשים פשיטא דיהיב ובלע טעמא אף כשהוא שלם. בנותן טעם. דטעים להו כהן, שמותר בחולין ובתרומה, אי אית בהו טעמא דתרומה הכל אסור לזרים,

leeks], whether the onion is whole or cut up [it is forbidden] if it imparts a flavor. Rabbi Yehudah permits it [the use of an uncut onion of *terumah*] in [a dish of non-sacred] pickled fish [small pickled fish of unsavory flavor; when the onion,] which was added only to absorb this flavor [has been removed, the fish may be eaten]. (2) If an apple [of *terumah*] was chopped and placed into dough [of non-sacred produce] so that it leavened it [with its pungent flavor], it is forbidden [to non-priests, because the dough had risen because of *terumah*]. If barley [of *terumah*] fell into a cistern of water, even though [the barley] causes the water to deteriorate, the water is permitted [because any flavor that has a deteriorating effect is permitted]. (3) If a person takes off warm bread [of non-sacred produce] from the oven and places it over an open barrel of wine of *terumah* [and it absorbs the aroma of the wine]: Rabbi Meir says, It is forbidden [because the aroma is as forbidden as the substance itself]; but Rabbi Yehudah [who is of the opinion that smell is of no consequence] permits it. Rabbi Yose permits the bread if it is of wheat, but not if of barley, because barley absorbs [not only the aroma, but also, the moisture of the wine]. (4) If an oven was heated with cumin of *terumah* and bread was baked in it, the bread is permitted, because it is the smell but not the flavor of the cumin [that is transmitted, thereby agreeing with Rabbi Yehudah in Mishnah 3]. (5) If fenugreek [a plant whose seeds and stalk have the same flavor] fell into a wine vat and it was *terumah* or *ma'aser sheni*, and there is, in the seed alone, without the stalk, sufficient to impart a flavor [then the flavor of fenugreek-*terumah* makes the wine forbidden; since only the seed is forbidden in the case of *terumah* or *ma'aser sheni*, and although stalks have the same taste as the seeds, they were not considered sufficiently holy to be regarded as *terumah* and are, therefore, of no consequence]. But in the case of *Shemitta* produce [when even the stalks of

מִחֶתֶךְ, בְּנוֹתֵן טַעַם. רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר בְּצַחְנָה, שְׂאִינָה אֵלֶּא לְטוֹל אֶת הַחֶמְצָה: בַּ תְּפוּחַ שְׂרָסְקוֹ וְנִתְּנָה לְתוֹךְ עֶסֶה וְחֶמְצָה, הָרִי זֶה אֲסוּרָה. שְׂעוּרִים שֶׁנִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל מַיִם, אָף עַל פִּי שְׁהַבְּאִישׁוֹ [מִימֵינוֹ], מִימֵינוֹ מִתְּרִין: גַּ הַרְוּדָה פֶּת חֲמָה וְנִתְּנָה עַל פִּי חֲבִית שֶׁל יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה, רַבִּי מְאִיר אוֹסֵר, וְרַבִּי יְהוּדָה מְתִיר. רַבִּי יוֹסֵי, מְתִיר בְּשֶׁל חֲטִים, וְאוֹסֵר בְּשֶׁל שְׂעוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂעוּרִים שׁוֹאֲבוֹת: ד תְּנוּרָה שֶׁהִסִּיקוּ בְּכַמּוֹן שֶׁל תְּרוּמָה וְאֶפֶסָה בּוֹ, הִפֵּת מִתְּרֵת, שְׂאִין טַעַם כְּמוֹן, אֵלֶּא רֵיחַ כְּמוֹן: ה תִּלְתָּן שֶׁנִּפְּלָה לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל יַיִן, בַּתְּרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אִם יֵשׁ בְּזֶרַע כְּדֵי לְתֵן טַעַם, אֲבָל לֹא בְּעֵץ. בְּשִׁבְעִיּוֹת וּבְכִלְאֵי הַכֶּרֶם וְהַקֵּדֶשׁ, אִם

רבנו עובדיה מברטנורא

ואי לא, הכל חולין כשהיה: ושאר כל תבשיל. כגון שום וקפלוט וכיוצא בהן: מתיר בצחנה. אם נתן בצל של תרומה בצחנה, שהם דגים קטנים הכבושות בציר, נוטל את הבצל והצחנה מותר, ובלבד שיהיה הבצל שלם שלא נימוח ולא נתערב עם הצחנה. שאין הבצל ניתן לתוכו אלא להעביר וזהמת הדגים ולא כדי ליתן בו טעם. ואין הלכה כר' יהודה: ב תפוח. של תרומה, שרסקו ונתנו כשהוא מרוסק וכתוש לתוך העיסה, וחמצה, הואיל וחולין מחמת התרומה נתחמצה, העיסה אסורה לזרים: אף על פי שהבאישו. מחמת השעורים של תרומה, מימיו מותרים: ג הרודה. הוצאת הפת מן התנור נקראת רדייה: ונתנה על פי חבית של יין של תרומה. דהשתא הפת קולטת ושואבת מריח היין: ר' מאיר אוסר. דסבר ריחא מילתא היא: ר' יהודה מתיר. דסבר ריחא לאו מילתא היא: מפני שהשעורים שואבות. מושכות מלחלוחית יין של תרומה. והלכה כר' יוסי: ד אלא ריח כמון. דדוקא ריח של (ס"א פטום) כמון נכנס לתוך הפת, וריחא לאו מלתא היא בין בתרומה בין בכל איסורין שבתורה, ואי משום דהוסק התנור בתרומה אין איסורה איסור הנאה: ה תלתן. בערבי חולב"א, ובלע"ז פינגרי"גו: אבל לא בעץ. אף על פי שטעם עצו

fenugreek are forbidden], or *kilayim* [mixed seeds] in vineyards [of which both stalks and seeds are prohibited; (see Leviticus 19:19; Deuteronomy 22:9-11)], or dedicated produce, [it is forbidden even] if only with the seed and the stalk together it is sufficient to impart a flavor. (6) If a person had bunches of fenugreek of *kilayim* [mixed seeds of the vineyard], they must be burnt [since the wood is like all other *kilayim* which must be burnt]. If he had bunches of fenugreek of *tevel*, he must beat them [to separate the seed from the stalks] and calculate the amount of seed within them [since *terumah* is given by approximation] and set aside [*terumah*] from the seed, but not from the stalks [although their taste is similar, the stalks are not subject to *terumah*]. But if he did set aside [the *terumah*, from the stalks before separating its seed], he must not say, "I will [now] beat out [the seed] and take the stalks and give only the seed," rather he must give the stalks together with the seed. (7) If olives of non-sacred produce were pickled together with olives of *terumah*, whether crushed [olives] of non-sacred produce [were pickled together] with crushed [olives] of *terumah*, or crushed [olives] of non-sacred produce with whole [olives] of *terumah* [once the olives of non-sacred produce are crushed, they absorb the taste of the whole olives of *terumah*] or with juice of *terumah* [water in which *terumah* olives were pickled], they are forbidden. But if whole [olives] of non-sacred produce were pickled with crushed [olives] of *terumah*, they are permitted [because whole olives do not absorb]. (8) If unclean fish [i.e. non-kosher] was pickled with clean fish, if, in a barrel of two *se'ah*, the unclean fish weighs ten *zuz* in Judean measure [1/960 of the entire contents of the barrel], which is five *sela* in Galilean measure, the brine thereof is forbidden. Rabbi Yehudah says, It [the brine of the unclean fish]

רבנו עובדיה מברטנורא

ופריו שוה, אין העץ מצטרף עם הפרי לאסור יין של חולין, לפי שאין העץ קדוש בתרומה. אבל שביעית וכלאים והקדש אף העץ אסור. והעץ של תלתן ביין, נותן טעם לשבח הוא: **ו ידלקו**. שאף העץ נאסר וכלאי הכרם טעונים שריפה דכתיב (דברים כב) פן תקדש המלאה, פן תוקד אש: **ומחשב כמה זרע יש בהן**. דתרומה ניטלת במחשבה ובאומדן הדעת: **ואינו צריך להפריש את העץ**. ואף על פי שטעם עצו ופריו שוין: **ואם הפריש**. קודם כתישה, אינו יכול לכתוש ולהפריש מן הזרע וישאר העץ לעצמו, דכיון שקרא עליו שם תרומה צריך ליתנו לכהן: **ז שכבשן עם זיתו תרומה**. דרך זיתים לכבשן במים ובמלח, וכשזיתו חולין פצועין דהיינו כתושים או מרוסקים בולעים מזיתו תרומה אף אם זיתו תרומה הם שלימים. ואף אם כבשן במים שנכבשו בהן זיתו תרומה אסור: **אבל שלימי חולין**. כשזיתו חולין שלימים אף אם כבשן עם זיתו (ותרומה) פצועין אין בולעין מהם: **ח גרב**. חבית: **כל גרב שהוא מחזיק סאתים**. אם נכבש דג טמא עם הרבה דגים טהורים בתוך חבית, והחבית מחזיק סאתים, ויש מציר דג טמא משקל עשרה זוזים של יהודה, שהם חמשה סלעים של גליל, וכל השאר ציר דג טהור, שנמצא ציר של דג טמא אחד מתשע מאות וששים של דג טהור, אסור. ואם היה הציר של דג טמא פחות מכן מותר: **ר יהודה אומר רביעית לסאתים**. כשיהיה

יש בזרע ובצץ פדי לתן טעם: **ו מי שהיו לו חבילי תלתן בכלאי הכרם, ידלקו**. היו לו חבילי תלתן של טבל, כותש ומחשב כמה זרע יש בהם, ומפריש את הזרע, ואינו צריך להפריש את העץ. אם הפריש, לא יאמר אכתוש ואטול את העץ ואתן את הזרע, אלא נותן העץ עם הזרע: **ז זיתו חלין שכבשן עם זיתו תרומה, פצועי חלין עם פצועי תרומה, פצועי חלין עם שלימי תרומה, או במי תרומה, אסור**. אכל שלימי חלין עם פצועי תרומה, מותר: **ח דג טמא שכבשו עם דג טהור, כל גרב שהוא מחזיק סאתים, אם יש בו משקל עשרה זוז ביהודה שהם חמשה סלעים בגליל דג טמא, צירו אסור**. רבי יהודה אומר, רביעית

must be a quarter [of a log] in two *se'ah* [i.e., 1/192 of the contents of the barrel]; Rabbi Yose says, One-sixteenth thereof [i.e., only when the brine of the unclean fish is 1/16th of the contents of the barrel is all the brine forbidden]. (9) If unclean locusts were pickled together with clean ones, they do not make the brine forbidden [because they have no blood, but only perspiration]. Rabbi Tzadok testified that the brine of unclean locusts [those forbidden in Leviticus 11:20] is clean [i.e., may be consumed]. (10) All [vegetables] that

are pickled together [those of *terumah* with those of non-sacred produce, the non-sacred] are permitted, except [when pickled] with leeks [of *terumah*; leeks have a very strong taste and smell]. Leeks of non-sacred produce [pickled] with those of *terumah*, or other vegetables of non-sacred produce with leeks of *terumah*, are forbidden [because of their pungency, which pervades everything], but leeks of non-sacred produce with vegetables of *terumah*, are permitted. (11) Rabbi Yose says, Whatever is stewed with beet [of *terumah* or *kilayim*] becomes forbidden, because the latter imparts a flavor [Rabbi Yose argues on the previous Mishnah, for according to the Mishnah, only when pickled together is it permissible, however if they were stewed together, it would be prohibited, Rabbi Yose holds that, even when stewed together it is permitted unless it stewed with beets]. Rabbi Shimon says, Cabbage from an artificially irrigated field [that is stewed] with cabbage [of *terumah* or *kilayim*] from a field watered by rain is forbidden, because it absorbs [the former will always absorb because of its dryness]. Rabbi Akiva says, All things cooked together [even if one is permitted and the other is prohibited] are permitted, except those

רבנו עובדיה מברטנורא

רביעית לוג של ציר טמא בתוך סאתים של טהור אסור הכל. פחות מכן מותר. ושיעור זה הוא קרוב למאתים. ואף על גב דר' יהודה סבר מין במינו לא בטיל, שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ואין איסורו אלא מזרבנן לכך אמר ר' יהודה דבטל בקרוב למאתים: **ורבי יוסי אומר**. דבטל בששה עשר. והלכתא דציר בטל ביותר מאלף, אם יש יותר מאלף מדג טהור ואחד מדג טמא הכל מותר, ואם לאו הכל אסור: **ט לא פסלו את צירן**. דהקילו בציר של חגבים טמאים שאינו אוסר, מפני שאין להם דם ואינו אלא לחלוחית בעלמא: **שהוא טהור**. לא מבעיא דאינו אסור את תערובתו אלא הוא עצמו טהור. והלכה כעדותו של ר' צדוק: **י כל הנכבשים זה עם זה**. ירקות חולין שנכבשו עם ירקות של תרומה אין התרומה אוסרת את החולין: **חוץ מן החסית**. שום ולוף ובצל וכרתי קרויים חסית. דאגב חורפיהו יחיבי טעמא בכל מידי דנכבשו עמהן, וכשהן של תרומה אוסרים בין ירק בין חסית של חולין, ושאר ירקות של תרומה אינן אוסרים כשהן נכבשים, אבל מבושלים או נשלקים אוסרים: **יא ר' יוסי אומר כל הנשלקים עם התרדים אסורים**. רבי יוסי פליג אתנא קמא וסבר דכל שאר ירקות אינן אוסרים אפילו נשלקים, חוץ מן התרדים של איסור כגון של תרומה ושל כלאי הכרם שהן נותנים טעם בשליקתן: **כרוב של שקיא**. הגדל בארץ יבשה שצריך להשקותה, אם [שלקו] עם כרוב של תרומה הגדל בארץ לחה שאין צריך להשקותה, אסור, דשל שקיא מחמת יבשותו הוא בולע: **רבי עקיבא אומר**. כל איסור והיתר המתבשלים זה עם זה והם מין אחד מותרים, שאין נותנים טעם זה בזה, חוץ מבשר איסור והיתר שנתבשלו יחד דאסור. ולית הלכתא כחד מהנך תנאי אלא כתנא קמא

בסאתים. ורבי יוסי אומר, אחד מששה עשר בו: **ט חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים, לא פסלו את צירם**. העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים, שהוא טהור: **י כל הנכבשים זה עם זה, מתרים, אלא עם החסית**. חסית של חלין עם חסית של תרומה, ירק של חלין עם חסית של תרומה, אסור. אבל חסית של חלין עם ירק של תרומה, מתר: **יא רבי יוסי אומר, כל הנשלקים עם התרדים, אסורים, מפני שהם נותנים את הטעם**. רבי שמעון אומר, כרוב של שקיא עם כרוב של בעל, אסור, מפני שהוא בולע. רבי עקיבא אומר, כל המתבשלין

with meat [i.e., when forbidden meat is cooked together with permitted meat]. Rabbi Yochanan ben Nuri says, Liver renders other things forbidden, [if it is from an animal declared to be *treifah*], but does not itself become forbidden [permissible liver does not become

forbidden if cooked with forbidden things], because it exudes [juices] and does not absorb [juices from other things]. (12) If an egg is boiled with forbidden spices [of *orlah*, *terumah*, or *kilayim*], even its yolk is forbidden, because it absorbs [and the outer white portion is obviously forbidden].

The water in which *terumah* has been stewed or pickled is forbidden to non-priests.

רבנו עובדיה מברטנורא

בלבד, דאמר כל הנכבשים מותרים חוץ מן החסיות, אבל מבושלים או שלוקים כולן אוסרים: הכבד אוסרת. כבד של טריפה שבישלה עם היתר, אוסרת כל המתבשל עמה: ואינה נאסרת. אם נתבשלה עם דבר איסור, דמתוך שהיא טרודה לפלוט תדיר ריבוי דם שבה, לא בלעה. והלכתא, כבד שנתבשלה אפילו היא של היתר אסור לאבלה, ואוסרת כל מה שנתבשל עמה לפי שהיא מלאה דם ופולטת וחוזרת ובולעת מהדם שפלטה ואין לה תקנה בבישול, אלא אם כן הבהבה באור תחילה יפה, וכן נהגו העם: יב בתבליים אסורים. כגון תבלין של תרומה או של ערלה וכלאי הכרם: אפילו חלמוץ. האודם של ביצה שהוא מבפנים, וכל שכן החלבון שהוא מבחוץ: מי כבשים ומי שלקות. שנכבשו או נשלקו בהן תרומה, אסורים לזרים:

Gemara Berakhot 63b

גמרא ברכות דף סג:

Rabbi Yehudah spoke further in honor of the Torah, expounding the text, "Pay attention and listen, O Israel: this day you have become a people to the Lord your God." (Deuteronomy 27:9) Now, was it actually on that day that the Torah was given to Israel? Was not that day the end of forty years [of the wandering]? It is, however, to teach you that the Torah is as beloved every day to those who study it as on the day when it was given on Mount Sinai. Rabbi Tanchum the son of Rabbi Chiyya, a man of Kfar Akko, said, The proof is that if a

man recites the *Shema* every morning and evening and misses one evening, it is as if [i.e., he feels as if] he had never recited the *Shema*. The word *hasket* implies: Make yourselves into groups [*kitot*] to study the Torah, since the knowledge of the Torah can be acquired only in association with others, as stated by Rabbi Yose son of Rabbi Chanina; for Rabbi Yose son of Rabbi Chanina said: What is the meaning of the text, "A sword is upon the boasters [*ha-badim*] and they shall

זה עם זה, מתרים, אלא עם הקָשֶׁר. רבי יוחנן בן נורי אומר, הכבד אוסרת ואינה נאסרת, מפני שהיא פולטת ואינה בולעת: יב ביצה שנתבשלה בתבלין אסורין, אפילו חלמוץ שלה, אסור, מפני שהוא בולע. מי שלקות ומי כבשים של תרומה, אסורים לזרים:

ועוד פתח רבי יהודה בכבוד תורה ודרש. (דברים כז) הסכם ושמע ישראל היום הנה נהיית לעם. וכי אותו היום נתנה תורה לישראל והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה? אלא ללמדך שתביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני. אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא: איש כפר עכו תדע שהרי אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית וערב אחד אינו קורא דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם. הסכת עשו כתות כמות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה. כדרבי יוסי ברי תנינא דאמר רבי יוסי ברי תנינא: מאי כתיב (ירמיה ג) חרב אל הבדים

become fools?" (Jeremiah 50:36) [This means] A sword is upon the enemies of the Torah scholars [a euphemism for the scholars themselves] who sit separately [*bad be-bad*] and study the Torah. What is more, they become stupid. For it is written here, "and they shall become fools," and it is written elsewhere, "For that we have done foolishly." (Numbers 12:11) What is more, they are sinners, as it says, "and we have sinned."

(Numbers 12:11) If you prefer, I can learn the

meaning from here: "The princes of Tzoan have become fools [*no'alu*]." (Isaiah 19:13) Another explanation of "Pay attention [*hasket*] and hear, Israel:" Cut yourselves to pieces [*katetu*] for words of Torah, as was said by Resh Lakish. For Resh Lakish said: From where do we learn that words of Torah are firmly held by one who kills himself for it? Because it says, "This is the Torah, when a man shall die in the tent." (Numbers 19:14)

זוהר וילך דף רפד עא

רבי שמעון פתח (ישעיה כד) מכנף הארץ ומירות שמענו צבי לצדיק וגומר. ווי לון לבני נשא לאנון דלא משגיחין ולא משתדלין ביקרא דמאריהון ולא מסתכלין בקדשה עלאה לאתקדשא בהאי עלמא למחוי קדישין בעלמא דאתי. מכנף הארץ. דא בסותא עלאה קדישא. ומירות שמענו כמה דאמר (איוב לה) נותן ומירות בלילה ומירות תשבתן דכנסת ישראל קמי קדשא בריך הוא בלילה בזמנא דאייהו אודמנא וקדשא בריך הוא (ס"א אודמנא דשכיחא) ושכיחא לשכיחא ליה לקדשא בריך הוא (בלילה בזמנא דאייהו אודמנא) משתעשע עם צדיקא בנגתא דערן ואימתי מפלגות ליליא ואילך וכדין ומירות שמענו (בלילה) תשבתן ומירות כמה דאמר (ויקרא כח) לא תזמור וכתוב (ישעיה כח) זמיר עריצים יענה אעקרוותא מאתריהו כל אנון תקיפין דהא בד עיל ליליא כמה עריצים גרדיני נמוסין שכיחין בעלמא אזלין ושטין בעלמא לקמנא מפלגות ליליא ואילך אתער רוחא חדא ואעקר לבלהו מאתריהו ואעבר לון דלא ישלטון ומירות שמענו תשבתן דכנסת ישראל בלילה וכל דא למה צבי לצדיק לאודמנא בזמנא דא לקדשה דקדשא בריך הוא ולא אתקדשא בקדשה חדא ואומר רזי לי רזי לי דא הוא רזא עלאה דא הוא רזא קדישא אבל אוי לי על דרא ועל עלמא בוגדים בגדו דכלהו משקרן ביה. משקרן בהו בגרמיהו ולא די דמשקרן בגרמיהו (משש) אלא אנון בגין דאולידו מתשקרן בההוא שקרא דלהון ואשתכחו פגימין לעילא ותתא ביזן דאסתכל ישעיהו בהאי פגימין לאנון דחלין חפאה ואוליף לון אורח קדישא לאתקדשא בקדשה דמלכא ולאשתכחא בגייהו קדישין ביזן דאתקדשו אליו אנון בגין דאולידו אקרין על שמייה. דרא הוא דכתיב (ישעיה ח) הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים בישראל דפרישן משאר עמין:

Yosef Le-Chok

יוסף לחוק

Ethical Teaching:

מוסר

Sha'arei Teshuvah, Page 31

שערי תשובה דף לא עב

There is a type of person who befriends the

המתחבר לרשע ולא דיו אשר לא יוכיחהו

wicked. It is not bad enough that he does not rebuke him with the rod of his mouth and does not set him at a distance, but like a friend, he draws him near. And it says, "Because you associated yourself with the wicked, the Lord has breached your works." (II Chronicles 20:37) But the righteous despise the wicked, as it says, "A vile person is despised in his eyes." (Psalms 15:4) Our Rabbis, of blessed memory, said, "It was not for nothing that the starling went to be with the crow; it was because it is of its species." And it says, "Every bird dwells with its species, and a person with he who resembles him." And they said, "It is forbidden to gaze at the likeness of an evil person, as it says, 'If not that I show favor to the face of Yehoshafat, king of Yehudah, I would not look at you or see you'." (II Kings 3:14) And they said, "Whoever gazes at the likeness of an evil person, his eyes will become dim in his old age, as it says, 'It happened when Yitzchak became old that his eyes became dim from seeing' (Genesis 27:1) — because he had gazed at Eisav's likeness." This happened even though he did not recognize his actions, because Eisav used to camouflage his deeds, as it says, "Their actions are in darkness." (Isaiah 29:15) And they have already hastened to make known to you very clearly, that many paths of death are set out for the one who associates with the wicked. May God save us.

Practical Law:

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 6

(1) Water, about which one is in doubt whether work was done with it or not, or whether or not it contains the required amount, or whether it is pure or impure, or if there is a doubt whether one washed his hands or not, his doubt is [assumed to be] pure. Since any question regarding the purity status of hands is [assumed to be] pure. (2) [When one washes] before a meal, he must raise his hands upwards

so that no water will escape past his wrist and come back and defile the hands. [When one washes] afterwards, he must lower his hands downwards, so that all the potent force of the salt will be diluted from upon his hands. The washing before a meal may be done

בשֶׁבֶט פִּי וְהִרְחַק לֹא יִרְחִיקָהוּ, אֲבָל כְּמוֹ חֵבֵר יִקְרִיבֵהוּ וְנֹאמַר (דה"ב ב) בְּהִתְחַבְּרֵךְ לְרָשָׁע פָּרַץ ה' אֶת מַעֲשֵׂיךָ. וְהַצְדִּיקִים מְאוּס יִמְאָסוּ אֶת הָרָשָׁע, כְּמוֹ שֶׁנֹּאמַר (תהלים טו) נְבוֹזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבִרְכָּה: לֹא לְחֹנֵם הַלֵּךְ זְרוֹזֵיר אֵצֶל עוֹרֵב, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵינּוּ. וְאָמַר: כָּל עוֹף לְמִינּוּ יִשְׁכֵּן וּבֶן אָדָם לְדוֹמָה לוֹ. וְאָמְרוּ: אֲסוּר לְהִסְתַּכֵּל בְּדַמּוֹת אָדָם רַע, שֶׁנֹּאמַר (מ"ב א) לֹלֵא פָנָי יְהוֹשֻׁפֵט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נוֹשֵׂה אִם אֲבִיט אֶלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָ. וְאָמְרוּ: כָּל הַמְּסַתֵּכֵל בְּדַמּוֹת אָדָם רָשָׁע עֵינָיו כְּהוֹת לַעֲת זְקֻנָתוֹ שֶׁנֹּאמַר (בראשית כז) וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֵן עֵינָיו מִרְאוֹת. מִפְּנֵי שֶׁהִסְתַּכֵּל בְּדַמּוֹת עֵשָׂו אִף עַל פִּי שֶׁלֹא הָיָה מִכִּיר מִעֲבָדָיו כִּי הָיָה עֵשָׂו מְסַתֵּיר מַעֲשָׂיו כְּעֵנִין שֶׁנֹּאמַר (ישעיה כט) וְהָיָה בְּמַחְשָׁף מַעֲשֵׂיהֶם. וּכְבָר הַקֹּדֶמְנוּ לְהוֹדִיעַךְ בְּאֵר הַיֵּטֵב כִּי רַבּוֹ דְרָכֵי מוֹת הַנִּמְצָאִים אֶל הַמִּתְחַבֵּר לְרָשָׁע, ה' יִצִּילֵנוּ:

הלכה

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ו

א מִיָּם שֶׁנִּסְתַּפַּק לוֹ אִם נִעֲשָׂה מִהֵן מְלֵאכָה אוֹ לֹא נִעֲשָׂה אִם יֵשׁ בָּהֶן כְּשֶׁעוֹר אוֹ שְׂאִין בָּהֶן אִם הֵן טְהוֹרִין אוֹ טְמֵאִים סִפְּק נָטַל יָדָיו סִפְּק לֹא נָטַל יָדָיו סִפְּקוֹ טְהוֹר שְׁכָל סִפְּק שֶׁבִּטְהוֹרֵת יָדַיִם טְהוֹר: ב מִיָּם הָרְאוּשׁוֹנִים צָרִיךְ שְׂיִגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעַלָּה עַד שֶׁלֹא יִצְאוּ מִיָּם חוּץ לְפָרֶק וַיִּחְזְרוּ וַיִּטְמְאוּ אֶת הַיָּדַיִם. וְאַחֲרוֹנִים צָרִיךְ שְׂיִשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה בְּדִי שְׂיִצֵּא כָּל בַּח הַמְּלַח

either over a vessel or over the ground, but the washing afterwards may only be done over a vessel. The washing beforehand may be done with either water heated by fire or with cold water, but the washing afterwards may not be done with hot water. This is only true of water that is so hot that the hand recoils from it, since one cannot rub [his hands] in such water to effectively remove dirt. But if the water is

lukewarm, one may wash with it after [a meal].

מַעַל יְדָיו. מִיַּם רֵאשׁוֹנִים נוֹטְלִים בֵּין עַל גְּבִי כְּלֵי בֵּין עַל גְּבִי קַרְקַע. וְאַחֲרָנִים אֵינָן נוֹטְלִין אֲלָא עַל גְּבִי כְּלֵי. מִיַּם רֵאשׁוֹנִים נוֹטְלִין בֵּין בְּחֻמֵי הָאוֹר בֵּין בְּצוֹנָן. אַחֲרָנִים אֵין נוֹטְלִין בְּחֻמִּין. וְהוּא שְׁהִיּוּ חֻמִּין שְׁהִיּוּ סוֹלְדֵת בְּהָן מִפְּנֵי שְׂאֵין מְעִבְרִין אֶת הַזְּהֵמָא שְׂאֵינוּ יְכוּל לְשַׁפְּשֵׁף בְּהָן, אֲבָל הִיּוּ פוֹשְׁרִין נוֹטְלִין מִהָן בְּאַחֲרוֹנָה:

HA'AZINU FOR MONDAY TORAH

האזינו ליום שני תורה

יבין בקריאת ארבעה פסוקים אלו שהם כנגד ד' דמילוי יוד דשם ב"ן להשאר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה

ז אדבר יומין דמן עלמא
אסתפל בשני דר ודר שאל
ויחתי לך סביד ויימרון לך:
ח באחסנא עלאה עממיא

שני ז זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר
שאל אביך ויגדך ויקניך ויאמרו לך:
ח בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם

- (7) Remember the days of old; think about the years of [other] generations. Ask your father, and he will tell you — your elders, and they will explain to you.
(8) When the Supreme One gave nations their lot, and separated the sons of man,

RASHI

(7) **Remember the days of old** — *what God did to previous generations who provoked Him to anger. Think about the years of [other] generations* — *the generation of Enosh, over whom God washed the waters of the ocean; and the generation of the Flood, whom God drowned. Another explanation is: [If] you have not set your attention to the past, then “think about the years of generations”, i.e., to recognize the future: it is in God's power to bestow good upon you and to give you as an inheritance the [blissful] days of Messiah and the world-to-come (see Sifrei 32:6). Ask your father* — *This refers to the prophets, who are termed “fathers”, as the verse says regarding [Elisha's crying out to] Eliyahu (II Kings 2:12), “My father, my father, the chariot of Israel!” Your elders* — *This refers to the Sages (Sifrei 32:7) And they will explain to you* — *the events of the former times.* (8) **When the Supreme One gave nations their lot** — *meaning: When the Holy One*

רש"י

(ז) זכר ימות עולם. מזה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו: בינו שנות דר ודר. דור אנוש, שהעזיף עליהם מי אוקינוס, ודור המבול ששטפם. דבר אחר, לא נתתם לבבכם על שעבר, “בינו שנות דר ודר”, להכיר להבא. שיש בידו להטיב לכם, ולהנחיל לכם ימות המשיח, והעולם הבא: שאל אביך. אלו הנביאים שנקראים אבות, כמו שנאמר באליהו “אבי אבי רכב ישראל”: ויקניך. אלו ההכמנים: ויאמרו לך. הראשונות: (ח) בהנחל עליון